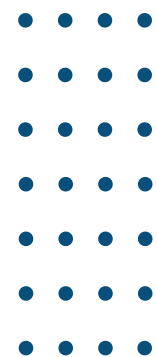


מפגש מורים לאזרחות

תובנות משאלוני מועד קיץ תשפ"ה באזרחות

עלו מספר מסקנות מתשובות התלמידים בשאלוני מועד קיץ תשפ"ה שיש לשים לב אליהן בתחומי המיומנויות והידע:





1. קישור המושג לקטע בשאלות אירוע ואנסין.

תשובה מלאה בשאלת אירוע\ טקסט כוללת 4 שלבים:

ציון המושג - שם המושג שזוהה

הצגת המושג - (הגדרה של המושג על כל רכיביו)

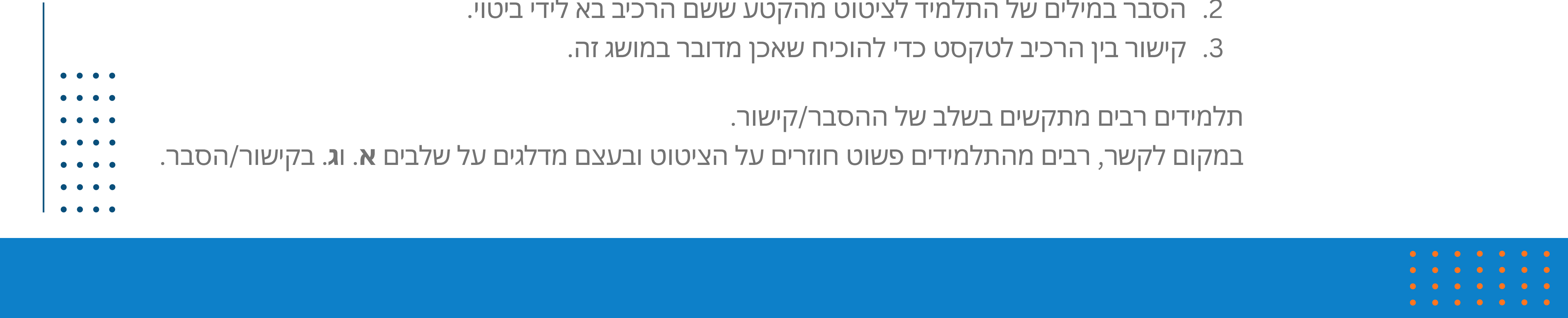
ציטוט/ביסוס - ציטוט מהקטע ששם בא לידי ביטוי הרכיב הרלוונטי מההגדרה של המושג (ממשפט אחד עד שניים מלאים)

הסבר/קישור - קישור הרכיב הרלוונטי לציטוט כדי להוכיח שמדובר במושג שזוהה.

הקישור בנוי מ- 3 שלבים:

- 1. הסבר במילים של התלמיד/ה לרכיב הרלוונטי מתוך ההגדרה (אין לחזור על כל ההגדרה)
- 2. הסבר במילים של התלמיד לציטוט מהקטע ששם הרכיב בא לידי ביטוי.
- 3. קישור בין הרכיב לטקסט כדי להוכיח שאכן מדובר במושג זה.

תלמידים רבים מתקשים בשלב של ההסבר/קישור.
במקום לקשר, רבים מהתלמידים פשוט חוזרים על הציטוט ובעצם מדלגים על שלבים **א. וג. בקישור/הסבר.**





1. באחת ממדינות אירופה קרס גג בתחנת רכבת, וחמישה עשר בני אדם נהרגו. בתגובה על תקרית זו פרץ במדינה גל של מחאות, ונערכו הפגנות שבהן השתתפו אלפי אזרחים שנשאו שלטי מחאה. התברר שהתקרית של קריסת הגג התרחשה לאחר שנערך שיפוץ בתחנה, וכי לפני השיפוץ החליטו הרשויות לצמצם את התקציב שנועד לו. לטענת האזרחים המוחים, בגלל החלטה זו של הרשויות, שיפוץ הגג נעשה באופן רשלני ולא בטיחותי, ולכן ראשי הרשויות הם האחראים למחדל ועליהם להתפטר.
- בעקבות גל המחאות הודיע שר התחבורה כי את שיפוץ התחנה ביצעה חברה פרטית ממדינה אחרת, והוא לא ידע על כך. אולם, בכל זאת, מכיוון שהטיפול בתחנות הרכבת במדינה מוטל על משרד התחבורה, השר מקבל את הטענות והוא יתפטר מתפקידו.
- א. ציינו והציגו את **סוג מנגנון הפיקוח והביקורת** שבא לידי ביטוי בתגובה על התקרית של קריסת גג תחנת הרכבת. הסבירו כיצד סוג מנגנון זה בא לידי ביטוי בקטע.
- ב. ציינו והציגו את **סוג האחריות** שבא לידי ביטוי בדברי שר התחבורה. הסבירו כיצד סוג אחריות זה בא לידי ביטוי בקטע.

בסעיף 1 א תלמידים רבים לא ידעו לקשר בין רכיב המושג הרלוונטי - ביקורת על השלטון שמקיימים אזרחים מיוזמתם באמצעות הפגנות, לבין הציטוט על מנת להוכיח שמדובר במושג - מנגנון פיקוח וביקורת בלתי פורמלי/מוסדי.

במקום זאת התלמידים פשוט חזרו על הציטוט.

דוגמא:
שאלון 32481
שאלה 1

2. שאלת השוואה

דוגמא:
שאלון 34215
שאלה 4

הציגו הבדל אחד ונקודת דמיון אחת בין:
העמדה (חלום): מדינה מסורתית (מורשתית) תרבותית ובין
העמדה (חלום): מדינה חילונית שיש בה הפרדה מלאה בין
הדת והמדינה.



תלמידים לא ידעו את ההבדל בין העמדות של המדינה המסורתית ובין המדינה החילונית שיש בה הפרדה בין דת למדינה ולכן בתשובה הם חזרו על שם העמדות מבלי להתייחס לקריטריון ברמת מיומנות ההשוואה הנדרשת.

למה צריך היה להתייחס בתשובה?

- נקודת דמיון - מקור הסמכות במדינה הוא ציבור האזרחים - בשתי העמדות מקור הסמכות של השלטון במדינה מגיע מהאזרחים באמצעות בחירות דמוקרטיות.
- הבדל - **חקיקה דתית במרחב הציבורי:** העמדה התרבותית מורשתית קובעת כי המדינה צריכה לתת ביטוי למורשת היהודית במרחב הציבורי ובחקיקה (מתוך זיקה למורשת ומסורת אך ללא מחויבות להלכה), **ואילו** העמדה של מדינה חילונית שיש בה הפרדה בין דת למדינה שוללת חקיקה שכזו, ומבקשת להפריד ככל הניתן בין הדת והמורשת היהודית לבין המדינה.

2. שאלת השוואה - דוגמה נוספת

דוגמא:
שאלון 34281
שאלה 7

הציגו שני הבדלים בין פקודה בלתי חוקית
ובין פקודה בלתי חוקית בעליל.

יש לחזור ולתרגל עם התלמידים מיומנות של שאלות השוואה.
קריטריון ההשוואה והעמדת רכיב מול רכיב. תלמידים יודעים את הצגת המושגים אבל בשאלות השוואה
חייבים להתייחס להבדלים באופן ברור, ולא ניתן להסתפק בהצגת כל אחד מהמושגים.



הבדלים בין פקודה בלתי חוקית ובין פקודה בלתי חוקית בעליל:

- **תוכן הפקודה** - תוכן פקודה בלתי חוקית הוא לבצע מעשה שאינו מעוגן בחוק ואילו בפקודה בלתי חוקית בעליל המעשה גם לא מעוגן בחוק וגם בלתי מוסרי באופן מובהק ("דגל שחור מתנוסס מעליה").
- **התנהגות מקבל הפקודה** - בפקודה בלתי חוקית מקבל הפקודה חייב לציית ואילו לפקודה בלתי חוקית בעליל אסור לציית.
- **ציות לפקודה** - פקודה בלתי חוקית מחייבת בציות את אנשי הביטחון אבל לא את האזרחים ואילו פקודה בלתי חוקית בעליל אסורה בציות לכולם (בגלל חוסר המוסריות הבוטה)
- **ענישה** - בפקודה בלתי חוקית מקבל הפקודה ייענש אם לא יבצע את הפקודה ואילו בפקודה בלתי חוקית בעליל נותן הפקודה והמבצע את הפקודה ייענשו.

4. הבנת הנקרא - להקפיד לענות על השאלה על כל חלקיה

תלמידים רבים ענו תשובות לא נכונות כי לא ענו על מה שנשאל. חשוב לתרגל עם התלמידים קריאה מדויקת של השאלות.

דוגמא:
שאלון 034281
שאלה 4

הציגו מתוך הכרזת העצמאות שתי דוגמאות המבטאות את היחס כלפי **המיעוטים** בישראל.



תלמידים ענו על מעמד המיעוטים בישראל באופן כללי ולא התייחסו למעמד המיעוטים בהכרזת העצמאות כפי שנשאלו.

- בהכרזת העצמאות התחייבה מדינת ישראל להעניק זכויות שוות לכל אזרחיה ללא הבדל דת גזע ומין
- תקיים שוויון זכויות חברתי מדיני.
- אזרחות מלאה ושווה וייצוג מתאים במוסדות השלטון.
- חופש דת, לשון, מצפון, חינוך ותרבות לכל אזרחיה
- שמירה על המקומות הקדושים לבני כל הדתות.

5. איך עונים על שאלת עמדה?

תלמידים רבים ענו תשובות לא נכונות כי לא ענו על מה שנשאל. צריך לתרגל עם התלמידים קריאה מדויקת של השאלות. לא תתקבלנה תשובות המבוססות על עובדות שגויות לחלוטין שהתלמיד המציא לצורך התשובה.

מבנה תשובה לשאלת עמדה:

טענה - על התלמידים לנסח משפט טיעון ברור בהקשר לעמדתם בסוגיה שעולה מהשאלה. אין להעתיק את כל השאלה.

נימוק בעד עמדתי:

ציין - ציון מושג מתחום האזרחות שתומך בעמדתי

הצג - הצגת (הגדרת) המושג

הסבר - קישור המושג לסוגיה שבמחלוקת והסבר מדוע מושג זה תומך בעמדתי

נימוק נגד עמדתי:

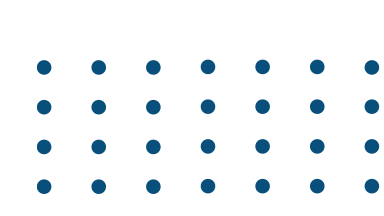
ציין - מושג מתחום האזרחות שנוגד את עמדתי

הצג - הצגת (הגדרת) המושג

הסבר - קישור המושג לסוגיה שבמחלוקת והסבר מדוע מושג זה נוגד את עמדתי



20. באחרונה הודיע הבעלים והמנכ"ל של תאגיד "מטא" על החלטה לבטל את מערך בדיקת העובדות שמפעיל התאגיד. מערך הבדיקות שימש עד כה במאבק על פרסום חדשות כזב ("פייק ניוז") ודברי הסתה. מעתה יפורסם כל מה שיכתבו הגולשים ברשתות החברתיות של תאגיד זה. יש התומכים בהחלטה זו ויש המתנגדים לה.
- הביעו את עמדתכם בעניין זה. הציגו שני נימוקים המתבססים על מושגים מתחום האזרחות – נימוק אחד לעמדתכם ונימוק אחד (אחר) לעמדה המנוגדת.
- בכתיבתכם הקפידו על הרכיבים האלה:
- א. **טענה** – הציגו את עמדתכם באופן ברור.
- ב. **הנמקת עמדתכם** – הציגו נימוק לעמדתכם, המבוסס על מושגים ועל ידע מלימודי האזרחות.
- ג. **הנמקת העמדה המנוגדת** – הציגו נימוק לעמדה **המנוגדת**, המבוסס על מושגים ועל ידע מלימודי האזרחות.



דוגמא לתשובה נכונה:

טענה: אני מתנגד לביטול מערך בדיקת העובדות של 'מטא' ובכך לאפשר פרסום של כל מה שיכתבו הגולשים ברשתות החברתיות של תאגיד זה.

ציון מושג: נימוק אחד התומך בעמדתי מבוסס על **הזכות לשם טוב** (הנגזרת מהזכות לכבוד).

הצגת המושג: זכותו של כל אדם הזכות ששמו לא יוכפש, כלומר שלא יפורסם אודותיו מידע שלילי שקרי - פרסום הגורם לפגיעה במוניטין של האדם ובמעמדו בציבור.

ביסוס הנימוק על המושג: ביטול מערך בדיקת העובדות של מטא עלול לפגוע קשות בזכות לשם טוב הנגזרת מכבוד האדם, משום שללא פיקוח יופצו ברשתות החברתיות במהירות ובלא מגבלות מידע שקרי והכפשות, ובכך יועצם הנזק למוניטין ולמעמד הציבורי של יחידים, יופר מאזן הזכויות לרעת הזכות לכבוד לטובת ביטויים פוגעניים, ויוסר מנגנון חיוני לצמצום לשון הרע. לכן יש להתנגד למהלך.

ציון המושג: נימוק אחד התומך בעמדה המנוגדת לעמדתי מבוסס על **הזכות לחופש הביטוי**.

הצגת המושג: זכותו של כל אדם להביע/להפיץ בפומבי את דעתו, אמונותיו, רגשותיו או כל העדפה שירצה, ובכל דרך שיבחר, כגון בדיבור, בכתב, באמצעי תקשורת למיניהם, באמנות לסוגיה, בהפגנות, בתקשורת בינאישית, בצורת לבוש ועוד.

ביסוס הנימוק על המושג: מערך בדיקת העובדות מהווה חסם מלאכותי על זרימת רעיונות ופוגע באפשרות של אנשים לחשוף ולהיחשף למידע מגוון ולהביע את הרעיונות והעמדות שלהם, ובכך תיפגע זכותם לחופש הביטוי.



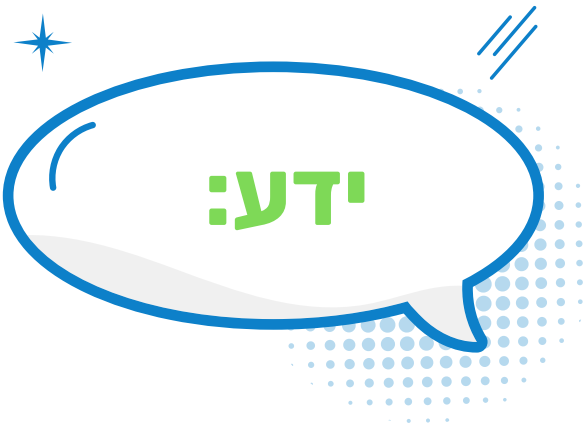


שאלות ידע

הצורך בהתמצאות בחומר באופן שמאפשר דיוק

דוגמא:
שאלון 32481
שאלה 6

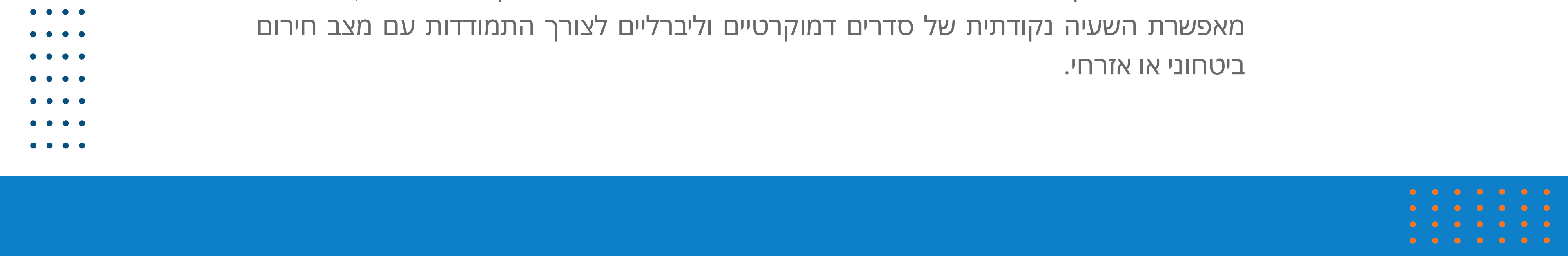
הציגו את המושג דמוקרטיה מתגוננת

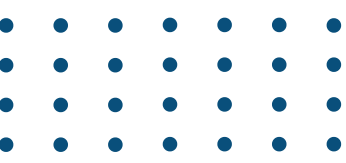


תלמידים התבלבלו בין דמוקרטיה מתגוננת לתקנות לשעת חירום.

הראשונה היא תפיסה נורמטיבית ומדיניות קבועה שמאפשרת להגביל זכויות כמו ביטוי והתאגדות של גורמים המבקשים לפגוע במשטר הדמוקרטי ובערכי יסוד; בעוד תקנות לשעת חירום הן סמכות שהממשלה מפעילה זמנית, בעת משבר, כדי להגן על המדינה וביטחון הציבור או כדי לשמור על אספקה ושירותים חיוניים.

הראשונה עוסקת בהגנה מתמשכת מפני מי שמאיימים על הדמוקרטיה עצמה, והשנייה מאפשרת השעיה נקודתית של סדרים דמוקרטיים וליברליים לצורך התמודדות עם מצב חירום ביטחוני או אזרחי.





דוגמא:
שאלון 32481
שאלה 1 ב.

בעקבות גל המחאות הודיע שר התחבורה כי את שיפוץ התחנה ביצעה חברה פרטית ממדינה אחרת, והוא לא ידע על כך. אולם, בכל זאת, מכיוון שהטיפול בתחנות הרכבת במדינה מוטל על משרד התחבורה, השר מקבל את הטענות והוא יתפטר מתפקידו.

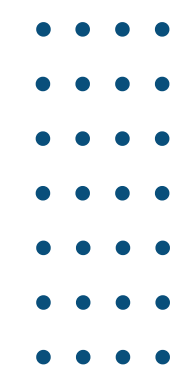
ציינו והציגו את **סוג האחריות** שבא לידי ביטוי בדברי שר התחבורה. הסבירו כיצד סוג אחריות זה בא לידי ביטוי בקטע.



תלמידים הפגינו חוסר הבנה במשמעות המושג אחריות.

תלמידים לא ידעו **להסביר את הרכיב המתייחס לאחריותו של אדם הנושא במשרה כלפי גורם חיצוני שאליו הוא מחויב בדין וחשבון**. זה הקשה על התלמידים לקשר את המושג כנדרש לטקסט.

השר נותן דין וחשבון בפני הכנסת על כל מה שנעשה במשרדו, כולל טעויות של הדרג המקצועי. שיפוץ התחנה היא באחריותו של שר התחבורה והחלטתו להתפטר מתפקידו (למרות שלא ידע על כך) היא ביטוי ללקיחת אחריות על כל הנעשה במשרדו, כלומר: אחריות מיניסטרילית.





חברת החשמל לישראל - חברה ממשלתית-ציבורית - הייתה עד לתקופה האחרונה החברה היחידה שסיפקה חשמל לתושבי המדינה. בחודשים האחרונים נכנסה לתוקף רפורמה ולפיה שמונה חברות פרטיות חדשות יהיו רשאיות גם הן לספק חשמל לכל משק בית בישראל. הרפורמה נועדה לשפר את השירות ולהוזיל את תעריפי החשמל בישראל.

- ציינו והציגו את **הגישה הכלכלית-חברתית** שבאה לידי ביטוי ברפורמת החשמל. הסבירו כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע

תלמידים התבלבלו בין הגישות החברתיות כלכליות.

יש לדייק בהוראת הגישות. מצד אחד לחדד את ההבדלים, ומצד שני לא ללמד את התלמידים את הגישות באופן דיכוטומי מדי.

שימו לב - בשתי הגישות יש מעורבות של השלטון בכלכלה. השאלה היא מהי רמת המעורבות של המדינה בחברה ובכלכלה ומהו סוג המעורבות.

בשאלה זו תלמידים רבים ענו שהגישה החברתית הכלכלית שבאה לידי ביטוי היא הגישה הסוציאל דמוקרטית כי המדינה עשתה רפורמה להוזלת מחירי החשמל, כאשר התשובה הנכונה היא הגישה הליברלית כי המדינה עשתה רפורמה על מנת **לפתוח את השוק לתחרות ובכך לצמצם את מעורבות המדינה במשק** החשמל שהוא מאפיין מובהק של הגישה הליברלית.

דוגמא:
שאלון 32481
שאלה 17

דוגמא:
שאלון 32481
שאלה 3

הציגו את עיקרי חוק השבות

ידע:

חוק השבות - תלמידים רבים אינם מכירים את החוק.
בהצגת חוק השבות יש להתייחס לשלושה רכיבים:

- הקביעה שכל יהודי רשאי לעלות למדינת ישראל;
- תחולת החוק - בני זוג של יהודים, ילדיהם של יהודים ובני זוגם ונכדיהם של היהודים ובני זוגם;
- כיצד מגדיר החוק מיהו יהודי - מי שנולד לאם יהודייה או התגייר (ואינו בן דת אחרת)

תלמידים הציגו את החוק כך שכל אזרח יהודי רשאי לחזור למדינת ישראל, וכן עירוב שגוי של שני הסעיפים האחרים, כלומר - כל מי שאבא/אמא שסבא/ סבתא שלו יהודים נחשב ליהודי.

יש להבהיר לתלמידים שחוק השבות מאפשר עלייה של אנשים שיש להם קשר משפחתי ליהודים אף שהם עצמם אינם יהודים.

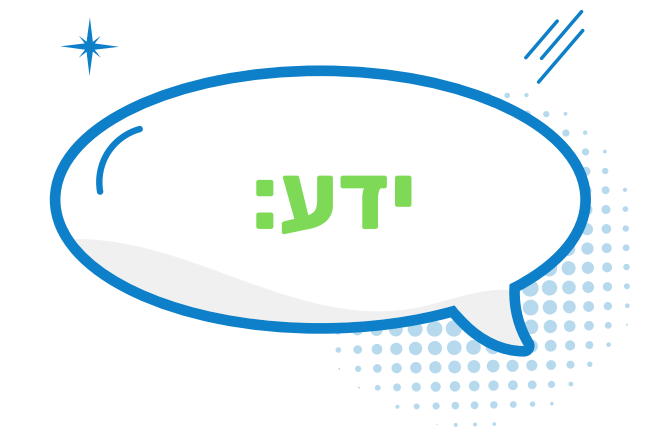
בשאלונים 34225/15 נדרשו התלמידים להתייחס גם לסוגיה שבמחלוקת בחוק.

תלמידים רבים כלל לא ענו על החלק הזה בשאלה או שענו תשובות שגויות - כלומר, הנושא לא נלמד.

ניתן להתייחס למספר מחלוקות:

- מיהו יהודי שהחוק לא הגדיר בתחילה ולכן ההגדרה היתה לא ברורה - מי שאחד מהוריו יהודי, חינוך יהודי, הגדרה הלכתית, בג"צ "האח דניאל" או שליט.
- סוג הגיור הדרוש על פי החוק - רק אורתודוקסי הלכתי או כל סוג גיור אחר, רפורמי או קונסרבטיבי?
- סוגיית הנכד - צמצום או הרחבה?
- חוק השבות - חוק מבחין או מפלה?

דוגמא:
שאלון 34281
שאלה 18



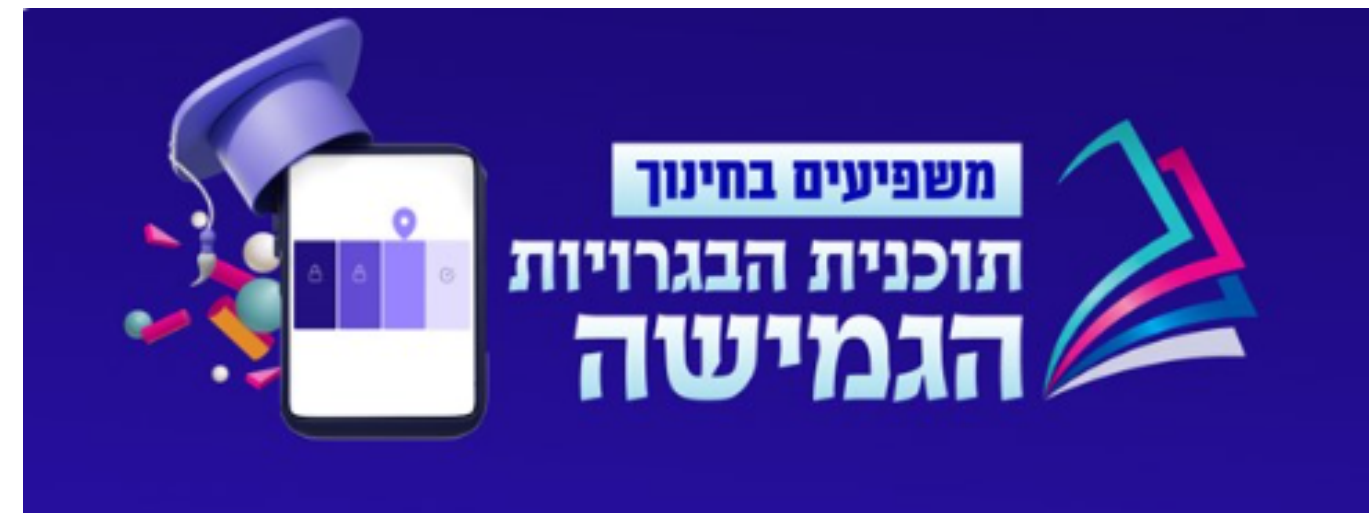
בחוק הישראלי יש איסור על שימוש בכסף מזומן בעסקאות מסכום מסוים ומעלה. בדיונים להכנת תקציב המדינה עלתה הצעה להפחית את הסכום המרבי המותר לשימוש במזומן, כדי להיאבק בתופעת העלמות המס. על פי ההצעה, בעלי עסקים שעד כה העלימו מיסים יאלצו לדווח לרשויות המס על עסקאות שביצעו.

- ציינו והציגו את **סוג החובות** (חובות האדם כאדם או חובות האדם כאזרח) שההצעה מבקשת לממש. הסבירו כיצד סוג חובות זה בא לידי ביטוי בקטע

חובות האזרח

חשוב להורות את נושא זה באופן מלא. לא להסתפק בדוגמאות של שירות צבאי ומיסוי, אלא להתייחס גם לערכים אזרחיים במדינה הדמוקרטית, קרי השתתפות בעיצוב החיים הציבוריים (על ידי הצבעה בבחירות/ביקורת על השלטון/מעורבות והשתתפות אזרחית), כמו גם תרומה לחברה ולמדינה.

מפגש מורים לאזרחות



תובנות מהמשימות המבוקרות
מועד קיץ תשפ"ה באזרחות



1

בכל משימה יש לבחור סוגיה/ **דילמה** (במקרה של משימת נייר עמדה: דילמה בלבד) אזרחית אקטואלית הנמצאת במחלוקת ציבורית **במדינת ישראל**. ולא לבחור סוגיה על דרום וצפון קוריאנה.

- על הסוגיה/ דילמה להיות בהתאם **לתוכנית הלימודים באזרחות** ובהתאם לאשכול הנבחר (חטיבה נבחרת למשימות) – שתזמן עיסוק במושגים.
- דילמה **אינה** יכולה להיות: חופש הביטוי בישראל – בעד / נגד. המושג עצמו אינו יכול להיות הדילמה. דוגמאות: חוק השבות אינו דילמה, אלא האם יש לבטל את סעיף הנכד בחוק השבות? חוק שיפוט בתי דין רבניים אינו דילמה, אלא האם לאפשר בחוק נישואים אזרחיים בישראל?
- אין לעסוק באותה הדילמה באותה כיתה.

2

הנחיות מפמ"ר - שימו לב, לכל משימה יש התאמה של ההנחיות למקצוע האזרחות.

3

המחונן הוא גנרי - אך כמורים לאזרחות עלינו לתת ציון בהלימה להנחיות המפמ"ר ולמחונן. מומלץ להיעזר גם בתקצירים.





4

מושגים - המושגים חייבים להיות מת"ל באזרחות בלבד. בנוסף, חייבת להיות פריסה של מושגים שונים מכל החטיבה הנבחרת למשימות.

• שימו לב, במשימה שיתופית - בהצגת הדילמה יש להתבסס על מושגים מהחטיבה הנבחרת למשימות בלבד.

5

מקורות - אחריות שלנו כמורים להיכנס למקורות. קיבלנו קישורים לאתרים מסחריים כמו שיין, צ'אט GPT והעלו סרטון שאינו קשור כלל לדילמה.

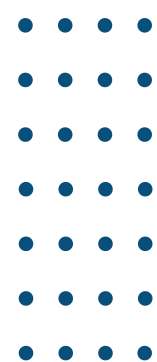
• דף פירוט על מקורות מומלצים במרחב.

• **במרחב הפדגוגי באזרחות:** מהו מתווה הבגרויות, שאלות ותשובות - גם כללי וגם באזרחות

• שימו לב - בהצגת הדילמה יש להתבסס על מקור רשמי/ אזרחי.

• העתקה מהבינה המלאכותית ללא בדיקה או מחיקת הערות. לדוגמה: הבינה לא זיהתה את הנושא וענתה על משהו אחר לגמרי על סיפורי יוסף בתנ"ך...

• כל תלמיד צריך להביא מקור מידע **שונה** ומגוון, כדי להעשיר את הידע.





סוגי מקורות

- 1. מקור אזרחי רשמי** – פרסום או מאגר מידע מטעם המדינה, כלומר כזה שמפיק גוף ממשלתי או ציבורי רשמי, כגון משרדי ממשלה, הכנסת, בית משפט, בנק ישראל, מבקר המדינה, הלמ"ס וכן הלאה. הכוונה היא לחוקים, תקנות, הצעות חוק, פסקי דין, פרוטוקולים של דיונים מקצועיים (ממשלה, ועדות הכנסת, רשויות מקומיות), הודעות רשמיות של משרדים ממשלתיים, דו"ח מבקר המדינה, פרסומים של בנק ישראל וכל מידע רשמי אחר שמספקים מוסדות המדינה.
- 2. אתרי חדשות ועיתונים מקוונים** – עבור דיווחים ודעות. היו ערים להטיות ובדקו את האג'נדה. השימוש במקור זה - מארבע השנים האחרונות.

שני סוגים נוספים של מקורות שעשויים לשרת אתכם:

- 3. אקדמי, מחקרי** - ספרים ומאמרים אקדמיים, ניתוחים, דו"חות, מחקרים מבוססים. אם עושים שימוש במידע שעולה ממחקר, יש לוודא שהוא עדכני.
- 4. מכוני חשיבה, מכוני מחקר ועמותות** - לטובת הבנת סוגיות מנקודות מבט שונות, ניתוח, ניירות עמדה וקידום מדיניות. היו ערים להטיות ותמיד בדקו את האג'נדה. אם משתמשים במידע שעולה מדו"ח, יש לוודא שהוא עדכני.



דגשים נוספים ושגיאות נפוצות

- דילמות רבות אינן עונות להגדרה של דילמה או לא מנוסחות כמו דילמה אלא כבעיה אזרחית.
- חלק מהתלמידים לא צירפו כלל את המקורות שלהם.
- חלק מהקישורים שהובאו במשימה הובילו לאתרי בינה מלאכותית ולתוצאות חיפוש שלא קיימים.
- קישורים שלא נפתחים.
- בעבודות רבות מציינים מקורות, אך אין התייחסות אליהם בהצגת הסוגיה ובנימוקים.
- בחלק מהעבודות תלמיד בחר עמדה וכתב עמדה הפוכה מעמדתו כך שבכל העבודה הייתה עמדה אחת (בעד או נגד בלבד).
- בחלק מהעבודות נעשה שימוש במושגים שאינם מהחטיבה הנבחרת, או שכלל אינם מת"ל, כגון: מנגנון לתיקון עיוותים ואי צדק חברתי.
- תלמידים רבים משתמשים ב'הסכמיות' כערך/מושג שעמד בבסיס הפשרה שלהם, אך השאלה היא מהו המושג/הערך הרלוונטי ל**תוכן** הפשרה המוסכמת והמוצעת.
- אין להשתמש בויקיפדיה כמקור.
- בעבודות רבות חסרים מקורות אישיים או שיתופיים או שניהם.